

PAPER DETAILS

TITLE: Çankiri'da Unutulmuş Bir Gelenek: Çamasirhaneler

AUTHORS: Hacer Nurgöl BEGİÇ,Rukiye KAYA

PAGES: 57-80

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/869404>

ÇANKIRI'DA UNUTULMUŞ BİR GELENEK: ÇAMAŞIRHANELER

H. Nurgül BEGİÇ¹, Rukiye KAYA²

Öz

Çamaşırhaneler; toplumların kimliğini oluşturan, sosyal bağ kurulmasına vesile olan, ortak kültür unsurlarındandır. Toplu yerleşim alanlarından çamaşırhaneler; özellikle de köy ve kasabalarda iş yapma ve dayanışmanın yaşandığı, komşu komşunun külüne muhtaç düşüncesinin hakim olduğu, sosyal hayata hizmet etmiş işleyişiyle, usulleriyle, adabıyla kendi içinde bir kültür oluşturmuşlardır. Tarihsel süreç içerisinde yaşam biçimine bağlı olarak toplumlar da oluşturdukları gelenek ve görenekleri ile değişen yaşam şartlarına uyum sağlamışlardır. Teknolojik gelişmelerin ve toplumsal kalkınmanın sonucunda pek çok olgu gibi çamaşırhaneler ve beraberinde getirdiği kültür de değişime uğramıştır. Mekân ve işleyiş değişse de suyun evlerimize getirilmesiyle çamaşırhanelerin eski işlevi kalmamıştır. Bu çalışmada 1940-1975 yılları arasında Çankırı il merkezi, Ilgaz ve Kızılırmak ilçelerindeki çamaşırhaneler ile pınar ve çeşme başında yapılan yıkama ritüelleri incelenmiştir. Yörede kadınların belli günlerde çamaşır yıkadığı alanlar Çankırı'da merkezde ve diğer ilçelerde çamaşırhane olarak nitelendirilen yapılar olup, köylerde ve daha küçük yerleşim birimlerinde ise çeşmelere su kenarlarına yakın noktalar olduğu görülmüştür. Çamaşır yıkanan bu yerler, sabahın erken saatinde en güzel yerin kapılması için acele edildiği, ateşlerin yakılıp kazanlarda suların kaynatıldığı, tokaçlarla çamaşırların yıkanırken sohbet ve eğlencelerle sosyal etkinliklerin gerçekleştirildiği alanlardır. Sahada yapılan çalışmalarda Çankırı merkezi ile Ilgaz ve Kızılırmak ilçelerinde çamaşırhanelerin bulunduğu ve bir kısmının yapılarının henüz kaybolmadığı görülmüştür. Bu çalışmada, Çankırı il merkezi ve ilçelerindeki çamaşırhanelerin yapı özellikleri, günümüzdeki durumu ve sosyokültürel ve sosyoekonomik yönü ele alınmıştır. Yörede saha araştırılması yapılmış, kaynak kişilerle görüşülmüş, sanal ve yazılı kaynaklar incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çankırı, kültürel zenginlik, çamaşırhaneler.

¹ Doç Dr., İzmir Demokrasi Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, begicnurgul@gmail.com, ORCID No: 0000-0002-5727-7516.

² Öğr. Gör., Dicle Üniversitesi, Diyarbakır Teknik Bilimler Meslek Yüksek Okulu, rukiyekaya77@hotmail.com, ORCID No: 0000-0001-8397-9063

Makale gönderilme tarihi: 19 Temmuz 2019. Makale kabul tarihi: 14 Kasım 2019.

Makale türü: Araştırma Makalesi

A FORGOTTED TRADITION IN CANKIRI: LAUNDRIES

H. Nurgül BEĞİÇ¹, Rukiye KAYA²

Abstract

Laundries are common cultural factors that represent the identity of societies and allow having social relationship. As being part of collective settlements laundries, especially in villages and small towns where it is seen that much work is done with solidarity and a belief of a neighbour needs a neighbour's help in all cases has led a social life so that by their functions, systems and properties, they have formed a culture in themselves. Through historical process depending their life styles of societies had adapted to the changing life conditions and customs. As a result of technological advancements, social developments like other processes laundries and their culture have also been changed. Even the places and the functions of laundries have been changed; they still continue to have their functions in the house before the washing machines that technology offers to occupy our houses. In this studying, the ritual doing the laundry in laundries, springs and Fountains in the center of Cankiri city, Ilgaz and Kızılırmak between 1940 and 1975 have been studied. It was seen that women in local did the laundry in some certain days in the center of Cankiri and other small towns where some buildings were named as laundries. However, in villages and in smaller settlements, this was done near the fountains or water fronts. In the very early mornings, women hurried to occupy the best places where the clothes were washed and the fire was lit to boil the water in big wash pots. These areas are the places where social activities were occurred by chatting and having fun while the clothes were being washed with a laundry stick. It is seen that the research which has been done in the area of the center of Cankiri and in its districts which are Ilgaz and Kızılırmak, there are still laundries, some of which haven't been disappeared yet. In this studying, in the center of Cankiri and in its districts, the features of these laundries, their conditions today and their socio-cultural and socio-economic positions have been studied. A research has been done in the local area, an interview with the people has been done and virtual and written resources have been examined.

Keywords: Cankiri, cultural diversity, laundries.

Giriş

Su tüm canlılarda yaşamın temel ihtiyaç maddesidir. Su vücudumuz için olduğu kadar, kullanım amaçlı olarak da vazgeçilmezdir. Bu nedenle insanlar yaşam alanlarını belirlerken genelde su kaynaklarının olduğu yöreleri tercih etmişlerdir ve buralarda yeni kültürler oluşturmuşlardır.

Günümüzde kullandığımız ‘su’ sözcüğünün kökeni Eski Orta Asya Türk kültürlerine kadar dayanmaktadır. ‘Su’ sözcüğü, bütün dönemlerde ve dillerde yaygındır. Güney-batı dillerinden Türkmence’de hala ‘suv’; Kuzey-doğu Koybal, Sagay, Şor dillerinde ‘suà’; Çuvaşçada ‘şıv/şu; diğer yerlerde ‘su’ olarak yer almaktadır. Bazen genişletilmiş anlamlarıyla ‘dere, akarsu, ırmak’ karşılıklarında kullanılmaktadır. Divanü Lûgat-it-Türk’te ‘suw’ sözcüğü iki kez ‘suf’ şeklinde yazılmıştır. Dönemin diğer metni olan Kutadgu Bilig’de de ‘suw’ çok sık kullanılmıştır (Akbulak, 2015: 398). Göktürk Metinlerinde de su “sub” kelimesinin karşılığı olarak görülmektedir (Kabaklı, 2004: 50).

İnsanlar toplu olarak yaşamaya başladıklarında ise suyun ortak kullanıldığı mekanlar oluşturmuşlardır. Türkler içinde yaşam alanları olan kurak ve çöl ikliminin egemen olduğu Orta Asya’da suyun yaşamsal önemi vardır. Türkler suyu kutsal kabul etmişler, israf etmemeyi benimsemişlerdir. Bu anlayışı Anadolu’ya da taşıdıkları görülmektedir.

Anadolu’nun birçok köşesinde tarihi su kemerleri, sarnıçlar, çeşmeler, hamamlar ve çamaşırhaneler bulunmaktadır. Anadolu’da yapılan bu yapılar birbirlerine benzer niteliktedir. Toplumların kültürlerinin oluşumunda su, yaşamsal işlevi nedeniyle önemli bir yere sahiptir. Türklerin de Anadolu’ya geldikten sonra, daha önceki uygarlıkların yerleşim alanları dışında kurdukları ilk yerleşim yerlerini hem güvenliğin kolay sağlanacağı ve hem de suyun olduğu yerleri tercih ederek kurmuşlardır. Suyun yerleşim birimlerine taşınması ve herkesin kullanımına sunabilmek için çeşitli yapılar inşa etmişlerdir. Daha önce yapılan su sarnıçlarını ve suyollarını tamir ederek suyun taşınmasını kolaylaştırmışlardır. Ayrıca yerleşim yerlerinde yapılan çeşme, hamam, çamaşırhane gibi yapılarla bu suları herkesin kullanımına sunmuşlardır. Bu sebeplerle su çevresinde yapılanlar o topluma ait birçok sorulara cevap vermektedir. Bu bağlamda Anadolu topraklarında tarihsel süreçte çeşme ve çamaşırhaneler yerleşim alanlarının vazgeçilmez su yapıları olarak karşımıza çıkmaktadır. Geçmişte suya dayalı yapılar kırsal yerleşim alanlarının biçimlenmesinde önemli katkılar yapmışlardır.

Şekil 1: Çamaşır Yıkayan Kadınlar (Çankırı Bld. Etüd Proje Müdürlüğü)

Çeşmeler, yalaklar, sarnıçlar ve çamaşırhaneler su ihtiyacını giderme, hayvanları sulama ve çamaşır yıkama ana işlevleri dışında ortak kullanım mekânı olma özellikleri nedeniyle aynı zamanda sosyal hayatın sürdürülmesine hizmet etmişlerdir. Bazı dönemlerde kırsal yerleşimlerde de dere ve nehir kıyılarında imece usulü ile temizlik işleri yapılmıştır (Bkz. Şekil 1). Daha sonra ise suların yerleşim yerine elde taşınması vasıtasıyla bu gereksinim karşılanmıştır. Günlük hayatın bir parçası olan temizlik işleri, zaman içerisinde değişikliğe uğramıştır. Suyun evlere gelmediği dönemlerde önceleri çevredeki derelerden ve su kaynaklardan alınan sularla temizlik işleri gerçekleştirilmektedir. Suyun köy merkezlerine gelmesiyle ortak yıkama mekânları çamaşırhaneler kurulmuştur (Begiç, 2018: 102).

Çamaşırhaneler özellikle yerleşik nüfusun daha fazla olduğu kasaba ve şehirlerde tesis edilmiştir. Bunun başlıca nedenlerinden birisi köy ve daha küçük yerleşim alanlarında bu ihtiyacın, yani temizlenme ihtiyacının ya dere kenarlarında veya dereден taşınan suyla yapılmasının daha kolay olması diye açıklanabilir. Küçük yerleşim birimlerinde su getirmek ve atık suyun tasfiyesi için yapılan tesislerin pahalı olması ve bu tür yerlerin sürekliliğinin olmaması gibi nedenlerle tercih edilmediği düşünülebilir. Daha büyük

yerleşim alanlarında ise durum tamamen farklıdır. Şehirler büyüdükçe dere kenarında veya taşıma suyla temizlik imkanı kalmamaktadır. Bu nedenle en azından belli yerlere su taşınarak çeşmeler ve çamaşırhaneler yapılarak halkın içme, kullanma ve temizlik ihtiyaçlarını karşılayacak suyun temin edilmesi ihtiyacı doğmuştur.

Şekil 2: Zir Vadisi Kenarında Hep Birlikte Çamaşır Yıkayan Kadınlar, 1929²

Çamaşırhaneler genelde dört köşeli üstü açık binalardır. İçlerinde çamaşır suyunun ısıtıldığı ocakların bulunduğu bölüm, çamaşır yıkanan taş, çamaşır durulanan kısım ve bazı çamaşırhanelerde var olan banyo bölümü gibi bölümlerden oluşan basit yapılardır.

Şekil 3: Safranbolu Yörük Köyü 12 Köşeli Yunak Taşı

² National Geographic muhabiri Maynard Owen Williams tarafından fotoğraflanmıştır.

Anadolu'daki çamaşırhaneler de genellikle tek mekandan meydana gelmektedir. Bazı Anadolu örneklerinde ise, yapıda çamaşır yıkamaya gelenlerin yıkanması için tasarlanmış, banyo olarak kullanılan veya içinde havuz bulunan bir ikinci mekan daha bulunmaktadır (Acar, 2019: 23-24).

Çankırı'da da bu tür yapılardan günümüze kadar ulaşmış çamaşırhaneye rastlamak mümkündür. Anadolu çamaşırhanelerinde genellikle dikdörtgen ve kare şekilli yunak taşları bulunmaktadır. Anadolu'da inanca dayalı birçok yapı olduğu gibi çamaşırhanelerde de inanç unsurlarına rastlamak mümkündür. Safranbolu Yörük Köyü'nde bulunan yunak taşı alışıl gelmişin dışında on iki imamı temsil eden 12 köşeli yunak taşına sahiptir (Şekil 3).

Çankırı

Çankırı ekonomisi neredeyse tamamen tarıma dayalı olan, geçmişte çok önemli geçiş güzergahında olmasına rağmen günümüzde bu özelliğini yitiren bir ilimizdir.

Çankırı, Orta Anadolu'nun kuzeyinde, Kızılırmak ile Batı Karadeniz ana havzaları arasında, 40° 30' ve 41° kuzey enlemleri ile 32° 30' ve 34° doğu boylamları arasında yer almaktadır. Denizden yüksekliği 723 metre olan İl, ülke topraklarının % 0,94'lük bölümünü oluşturan 7.388 km 2'lik bir alana sahiptir. İç Anadolu bölgesinin kısmen Karadeniz Bölgesi'ne geçişinde yer almaktadır. Doğu-Batı doğrultusunda uzunluğu 130 km, genişliği ise 80 kilometredir (2017 Yılı Çevre Durum Raporu, 2018: 1).

Çankırı ilinin topraklarının büyük kısmı Karadeniz Bölgesi'nde kalmaktadır. Kuzeyde kalan kısım Batı Karadeniz Bölgesi'nde kalmaktadır ve Batı Karadeniz iklim yapısına sahiptir. Güney kısım ise İç Anadolu'da kalmaktadır ve nispeten kurak bir iklim yapısına sahiptir. İlçeleri Çerkeş, Atkaracalar, Bayramören, Kurşunlu, Ilgaz, Orta, Şabanözü, Eldivan, Korgun, Yapraklı, Kızılırmak ve Merkez ilçedir. Çankırı'nın komşuları ise Ankara, Kırıkkale, Kastamonu, Bolu, Karabük ve Çorum'dur.

İç Anadolu Bölgesi'nin en kuzeydeki ili olan Çankırı, bölgenin Orta Kızılırmak Bölümü ile Karadeniz Bölgesi'nin Batı Karadeniz bölümü arasındaki geçiş alanında yer almaktadır (Tuna, 2010: 221).

Çankırı'nın tarihi çok eski çağlara dayanmaktadır. Merkez ilçeye yakın İnandık Köyü'nde bulunan ve M.Ö. 1600 yılına tarihlendirilen İnandık Vazosu bunun örneklerindendir (Akurgal, 2005: 134). Çankırı il sınırları

içerisinde yapılacak arkeolojik kazıların bu tarihi daha eskiye götürebileceği düşünülebilir.

Bazı daha eski yazılı kaynaklarda kentin eski ismi olan Gangra'dan söz edildiği görülmektedir. Gangra isminden bahseden en eski yazılı kaynak M.Ö. 3. yüzyılda yaşamış olan çok yönlü bilim adamı Eratosthenes'dir. M.Ö. 1. yüzyıla gelindiğinde Alexander Polyhistor, Paflagonya ile ilgili kitabında Gangra'yı ele almıştır. Augustus döneminde yaşamış olan ünlü coğrafyacı Strabon, Gangra'yı kısaca betimlemiştir. Ondan sonra ansiklopedi yazarı Plinius Historia Naturalis'te Gangra'dan bahsetmektedir (Drew-Bear, 2008: 61).

M.Ö. 3. yüzyıldan sonra bölgenin en önemli şehri ve yerli krallara başkentlik etmiş olan Gangra'nın kuruluş hikayesini Byzantionlu Stephanos'tan öğrenmekteyiz. Efsaneye göre "Poseidon'la Aryes'in çocuğu olduğunu söyleyen Nikostratos Paflagonya çevresinde keçilerini otlatmak için bir otlak arar ve sonunda uygun bir yer bulur ve bu geçit vermeyen dağların çobanı, toprak sahibiyle anlaşır. Keçilerini otlatırken arazisine de göz kulak olacağını söyler. Bir gün yüksekçe bir tepe üzerinden çevreyi gözlerken dimdik yükselen fakat öbür tarafa geçit veren bir kayalık görür ve o sırada aşağıda oğlakların melediğini işitir. Orada doğurmuş olan keçiyle yavrusunu taşıyarak geçitten geçip, gördüğü elverişli arazi üstüne bir şehir kurar ve oğlağa taktığı Gangra adını şehre de verir" (İbiş, 2014: 10).

Selçuklu ve Osmanlı hakimiyeti dönemlerinde Kengiri ve Kangırı şekillerinde adlandırılmış, halk arasında söylenen Çangırı veya Çengiri Cumhuriyet Dönemi'nde Çankırı şeklinde resmîyet kazanmıştır (Şahin, 1993: 216).

Çankırı'daki idari ve sosyal hayata bakıldığında; Salnamelerdeki bilgilerden 1869-1903 yılları arasında Çankırı'da, 717 dükkan, 7 hamam, 10 su hızarı, 5 asiya, 23 han, 1 bedesten, 3 gayri müslim mektebi, 30 İslam sıbyan mektebi, 3 kilise ve manastır, 9 hangah ve zaviye, 18 medrese, 2 kütüphane, 2 muvakkithane, 3 çamaşırhane, 29 cami ve mescit, 6 değirmen, Sultan Süleyman Camii'nin bitişiğinde bir tane büyük havuz, 37 çeşme, 1 hükümet dairesi, 1 kışla, 1 depo, 1 telgrafhane, biri kargir ve dördü ahşap 5 köprü, 1 mektebi idadi, 1 mülkiye mektebi, 1 rüşdiye mektebi, 1 hastane ve harap bir kalenin olduğu tesbit edilmektedir (Dündar, 2005: 245-246).

Çankırı'daki doğal su kaynaklarına bakıldığında; Kamış, Hacılar, Uzun, Bozkara, Yayla, Hasır, Kürt, Pazar, Büyük, Dipsiz, Çöp, Bakkal, Gül, Suluk, Kadıgil isimlerinde toplam 15 göl bulunmaktadır (2017 Yılı Çevre Durum

Raporu, 2018: 16). Çankırı'nın en önemli akarsuyu Kızılırmak'tır. Son zamanlarda bu ırmak üzerinde yapılan sulama tesisleri ile Kızılırmak ilçesi ve çevresinin sulama sorunu büyük ölçüde çözülmüştür. Orta, Kurşunlu ve Ilgaz'dan geçen Devrez Çayı da bu ilçelerin ve çevre köylerin tarım alanlarının sulanmasında kullanılmaktadır. Kızılırmak önemli bir kolu da kent merkezinden geçen Acı Çay'dır ve sularının tuzlu olması sebebiyle sulamada kullanılmamaktadır. Kent merkezindeki bahçelerin sulanmasında yararlanılan Tatlıçay daha sonra Acı Çay ile birleşir ve daha sonra Kızılırmak'a karışır. Önemli bir akarsu da ilin güneyinden geçen Terme Çayı'dır. Terme Çayı ya da kaynağındaki ismiyle Şabanözü Çayı, Çankırı-Ankara sınırlarını sulama tarıma uygun olan Uluçay, Kurşunlu ve Çerkeş'ten gelen küçük çaylarla beslenmektedir (2017 Yılı Çevre Durum Raporu, 2018: 1).

Geçmişte Çankırı'nın doğal su kaynakları genel olarak bağ bahçe sulama işinde kullanılırken içme suyu ihtiyacı çevrede bulunan kaynak sularına bağlı bulunan ve çoğu hayrat olarak yapılan çeşmelerden sağlanmaktadır. Ancak bu çeşmelere su sağlayan kaynakların yetersiz oluşu, su taşıyan boruların yıpranması ve yeterli bakımlarının yapılaması gibi nedenlerle Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında Çankırı'ya su sağlayan boruların tamiri ve bakımı yapılmıştır. Bölgenin yaşamsal su ihtiyacı için Çankırı'da eski su borularının demir borularla değiştirilmesi işine ise Mutasarrıf Abdülgani Paşa döneminde başlanmıştır. 1898 yılında Abdülgani Paşa bizzat su yolu vakfının hesaplanmasını tetkik edip, alacaklarını tahsis ettirerek eşraf ve memurlardan oluşan bir komisyon kurdurtmuş ve derhal çalışmalara başlamıştır. Yerleşim merkezine su getirme işi maddi ve teknolojik olanaksızlıklar ve yetersiz iş gücü yüzünden uzun yıllar sürmüş ve yapılan çalışmalar sırasında zaman zaman can kayıpları da yaşanmıştır. Aynı yıl Çankırı'nın Hıdırlık köyü yakınlarından şehre su getirme ve çamaşırhane yapmak için kazı yapılırken, altı kişinin üzerine toprak yıkılmış ve iki kişi hayatını kaybetmiştir (Beyoğlu, 2010: 485-486). Cumhuriyet Dönemi sonrası ise su evlere kadar girmiş ve artan su ihtiyacını karşılamak için daha uzaktaki su kaynakları devreye sokulmuş yeni tesisler yapılmıştır.

Çankırı da bulunan su yapıları: Çankırı Kalesi, yapılan araştırmalarda Roma ve Bizans dönemlerinde kullanıldığı anlaşılarak Ankara Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'nün 20.07.2007 tarih ve 2507 sayılı kararı ile I. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak tescil edilmiş ve koruma altına alınmıştır. Söz konusu kalenin eteklerinde yapılan araştırmada, 120 cm yüksekliğinde ve 80 cm genişliğinde konglomera kayayı oymak suretiyle oluşturulmuş yer altı dehlizleri tespit edilmiştir. Dehlizlerin üç kola ayrıldığı gözlenmiştir. İçerisinde ilerlenen dehlize göre bu iki kolun (kuzey ve güney

istikametine giden) daha dar olduğu anlaşılmıştır. Dehliz içerisinde büyük taşların dehlizin duvarına istiflendiği görülmüştür. Dehlizin alt kısmında tuğla ve kiremitten yaklaşık 35 cm genişliğinde ve 15 cm yüksekliğinde horasan harcı ile oluşturulmuş aşağı şehre su taşımada kullanılan bir kanal sistemi tespit edilmiştir (Çankırı Kültür Envanteri, 2014: 67).

Ekonomik durum ve imkânsızlıklardan yaygın olarak ulaşılamayan suyun toplu alanlara intikal ettirilmesi ile halkın ihtiyacın giderilmesine çalışılmıştır. Hamamlar, çamaşırhaneler, çeşmeler oluşmuş buralarda kendi içinde belli bir düzenle ahali ihtiyaçlarını karşılarken sosyalleşme yönünde belli ritüeller oluşturmuş bunları nesilden nesle aktarmıştır. Çankırı’da İncili Çeşme, Buğday Pazarı Çeşmesi, Yozgatlı Çeşmesi, Karataş Çeşmesi, Kayabaşı Çeşmesi, Tabakhane Çeşmesi, Çamaşırhane Çeşmesi kaynaklara geçmiş kitabeli olan şu an kullanılacak durumda olmayan halkın tatlı su ya da içme suyu olarak kullanabildiği belli başlı çeşmelerdir.

Çarşı Hamamı ve Karataş Hamamı hem oradaki halkın hem de köy ve kasabalardan gelen civar ahalinin temizlik ihtiyacını karşılamaktadır ve halen hizmete devam etmektedir. Karataş Hamamı’nda Çankırı Belediyesi’nin çabaları ile tuz odaları oluşturularak sağlık turizmine katkı sağlaması amaçlanmıştır.

Çankırı merkezde kaynak kişilerle yapılan görüşmelerde Acısu Çamaşırhanesi, Sarıbaba Çamaşırhanesi ve Tatlı Su Çamaşırhanesi olmak üzere üç çamaşırhane olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Bunlardan sadece Tatlısu Çamaşırhanesi (Merkez) günümüze kadar ulaşmıştır. Çankırı Tatlı Su Çamaşırhanesi 1980’den 2004 yılına kadar atıl kalmış 2006 da restorasyonu yapılmış ve çeşitli etkinliklerde kullanılmıştır. 2016 yılında aslına uygun haliyle tekrar düzenlemesi yapılarak müze haline getirilmiştir.

Kültür Bakanlığı Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu’nun 20.11.1990 tarih ve 1479 sayılı kararı ile de Çankırı Çamaşırhanesi olarak tescil edilmiştir (Kuter ve Erdoğan, 2008: 41).

Çankırı Çamaşırhanesi, Anadolu’nun birçok köy ve şehrinde çamaşır, yün, kilim gibi eşyaların yıkanması geleneğini yansıtan önemli bir kültürel mirastır. Aynı zamanda halk arasında “yunak” adıyla da anılmaktadır. Geç Osmanlı Dönemi’nde 1882 yılında inşa edilmiş olan bina dikdörtgen planlı açık avlulu, tek sıra revaklı plan şemasına sahip yapı, üç yönden ocak nişleri ve yunak taşları ile çevrilidir. Alt seviyede moloz taş üst seviyede ahşap iskeletli kerpiç dolgu malzemeyle inşa edilmiştir. Gerek malzeme gerek mimari özellikleri, plan şeması, ocak nişleri ve yunak taşları açısından

Anadolu'nun pek çok kentinde yer alan çamaşırhanelerle benzer özellikler sergilemektedir (Balkır, 2019: 301).

Şekil 4: Çankırı Çamaşırhanesi İç Mekan Görünüm

Çankırı Çamaşırhanesi II. Abdülhamit döneminde yapılmış, yapım türü yığma yapı tekniğinde, geçmişte sosyal ve kültürel faaliyetlerde de çok amaçlı olarak kullanılmıştır (Çetiner, 2011: 523). Çankırı Çamaşırhanesi Çankırı Kültür Envanteri'nde: "Cumhuriyet Mahallesi'nde halkın ortak çamaşır yıkama yeri olarak yapılmış bir çamaşırhanedir" şeklinde açıklanmaktadır. Çankırı Tatlısu Çamaşırhanesi, Çankırı Belediyesi tarafından restore edilmiş ve müze olarak hizmete sunulmuştur. Aslına uygun olarak restore edilmeye çalışılan çamaşırhanede yapıldığı dönemdeki ayrıntılar olduğu gibi korunmuş içerisinde kullanılan malzemeler ve mankenlerin üzerine giydirilen giysilerle o günkü çamaşırhane ortamı yaratılmaya çalışılmıştır.

Çankırı Tatlısu Çamaşırhane 2019 yılında Tarihi Kentler Birliği tarafından düzenlenen Müze Özendirme Yarışması'nda Yaşam Kültürü Müzeleri dalında ödüle layık görülmüştür³.

Çamaşırhanenin sokak tarafındaki duvarında bir çeşme ve üzerinde Çamaşırhaneye ait bir kitabe bulunmaktadır. Kitâbede şu beyitler yer almaktadır:

Niyet-hayr ile her kim bıraka dehre eser
Olunur haşre kadar yâd o hayır ashâbı

³Kaynak için bkz. <http://www.cankiri.bel.tr/haberler3350/baskan-esene-tarihi-kentler-birligin-den-iki-odul.php> (Erişim Tarihi: 12.09.2019).

Böyle bir âzam-ı hayrın hele inşâi için
Çâre-cû olmamış eslâf var iken îcâbı
Şimdi rehber olup erbâb-ı hamîyyet-mend
Buldular menbâını terk ederek hâbı
Tam sünûh eyledi târîh kalem-i mâhirden
Câme-şûy-hânedan aktı yapılıncâ âbı

(Çankırı Belediyesi Etüd Proje Müdürlüğü).

Şekil 5: Çankırı Tatlısu Çamaşırhanesi Çeşmesi

Çankırı Tatlısu Çamaşırhanesi dikdörtgen bir yapıdır. İçerisinde su ısıtılan kazanların bulunduğu ocaklar vardır. Çamaşırın yıkandığı Ildızım Köyü'nden getirildiği için bu isimle anılan yassı Ildızım Taşı bulunmaktadır. Çankırı çamaşırhanesinde banyo bölümü yoktur. Üzeri açık olan çamaşırhanenin sadece çamaşır yıkanan bölümleri kapalıdır. 14 x 20 m. ölçülerinde dikdörtgen planlı olan yapının sokak cephesinde çeşme ve yazıt, iç kısmında ise, çeşme, ocaklar ve çamaşır yıkama sekileri bulunmaktadır. Çamaşır sekilerinin üzerine kaplayacak şekilde yapılan ve alaturka kiremitle örtülen çatı, avluya doğru eğimli olup, orta kısmının üzeri açık bırakılarak bir çeşit iç avlu oluşturulmuştur. Dış cephedeki çeşmenin üst seviyesine kadar moloz taş, üst kısımları ise ahşap çatki arası kerpiç dolgu ve sıvalıdır. İçinde 4 büyük ocak ve 8 çamaşır taşı yer almaktadır (Çankırı Kültür Envanteri, 2014: 209). (Bkz. Ek 1).

Çamaşırhanelerin kullanımı hakkında şu bilgiler verilmiştir: “Çankırı'da yıkanma işleri haftada bir gidilen hamamlarda olmaktadır. Haftalık olanının dışındaki gündelik yıkanmalar odaların bir köşesine tahtadan bir dolap şeklinde inşa edilmiş alanlarda gerçekleştirilmektedir. Çamaşırların yıkanması avluda, mutfakta, mahalle çeşmesinde, çamaşırhanede ya da akarsu kenarında olmaktadır. İster çamaşır isterse baş yıkamakta olsun, sabun pahalı olduğundan çoğunlukla kil kullanılmaktadır” (Kankal, 2010: 97).

Çamaşır yıkanacağı günler, Çankırılı kadınlar çamaşırları çuvalarla, sepetlerle ve sal denilen araçlarla çamaşırhaneye taşınmış, çamaşır yıkamada kullanılmak üzere temizlik malzemelerini de çamaşırhaneye götürmüşlerdir. Ayrıca çamaşırhaneye yemek veya yemeklik malzeme götürülerek yanan ocaklarda pişirilerek hep birlikte karınlarını doyurmuşlardır.

Çamaşır yıkamada kullanılan malzemeler; sacayağı, kazan, saplı, sal, teşt, senek, helke, teneke kova, bakraç, tokaç, fırça, kavsara, çuval ve su kabağı olarak sıralanabilirken, temizlik malzemeleri olarak da kil, çöğen otu, çivit, meşe külü ve soda kullanılmıştır.

Çamaşırlar yıkanıp durulandıktan sonra önce çocuklar, eğer yer müsaitse kadınlar yıkanarak temizliklerini çamaşırhanelerde tamamlamışlardır. Çamaşırhaneler kurutma işi için genelde uygun olmadığından ıslak çamaşırlar evlere götürülmüş ve orada kurutulmuştur.

1978 Çankırı Merkez doğumlu Meliha Yılmaz babaanne ve büyük teyzelerinden dinlediği çamaşırhane anılarını şu şekilde aktarmaktadır: “İnaniş’a göre çamaşır yıkama; salı ve cuma günleri çamaşırhane kapalı olurdu. Çamaşırhane, salı günü, tasavvuf ehline göre Salihler günü olarak kabul edilir ve Salih insanlar, evliyalara Sina Çölü’nde sohbetinde toplantı da olduğu düşünülürmüş. Buna hürmeten kapalı olur ayrıca salı günü temizlik yapılmaz, misafir kabul edilmez, misafirlğe gidilmez ve yola çıkılmazmış. Cuma günü ise müminler bayramı olarak kabul edilir ve cuma günü çamaşır yıkanır evin büyüğünün öleceğine inanılmış (KK1).”

Buradaki çamaşırhane sadece mahalle ahalisi tarafından değil, diğer mahalleler, köyler ve kasabalardan gelen tüm ahalisi tarafından kullanılan merkez bir çamaşırhanedir ve içinden akan oluğun suyu tatlı olduğu için tatlı su çamaşırhanesi olarak bilinmektedir. Çamaşırhane çarşamba ve pazar günleri genelde köyden gelenler tarafından kullanılmıştır. Her mahallenin bir yıkama gününün olduğu, aynı zamanda hiç kimsenin istediği zaman çamaşır yıkama hakkına sahip olmadığı bilinmektedir.

Burayı kullanmak isteyenler bir gün öncesinden taş kaparlarmış. Bunu ya bir gün öncesinden taş üzerine kirli çamaşır bırakarak ya da sabah erkenden gelip yerleşerek yer tutar ve işleri bitene kadar buraları kullanırlarmış. Çamaşır yıkamaya gelirken herkes kendi yakacağını, saç ayağı, kazan, saplı, sal, teşt, senek, helke, teneke, bakraç, tokaç, fırça, kavsara, çuval, su kabağı, leğen gibi eşyalarını yanında getirerek kullanırlarmış.

Çamaşır yıkamada “çöven” kullanıldığı bilinmektedir. Buna geven otu diyenler de vardır ve deterjanın hammaddelerinden biri olduğu bilinmektedir. Ayrıca kil, kül, çivit, toz kil, kalıp sabun, soda çamaşırları yıkama ve kaynatmada deterjan olarak kullanılan malzemelerdir. Beyaz çamaşırlar kil ve meşe külü ile, çöğen ile de koyu renkli çamaşırlar yıkanır, tokaçlarla vurularak test’te iyice durulanırdı. “Olukta çamaşırlar haşır haşır durulanırdı”, “Olukta çamaşırlar bağıl bağıl durulanırdı” gibi ifadeler kullanıldığı aktarılmıştır. Sabun kıymetliydi ve hepsi idareli kullanılır, mümkün olduğunca az tüketilirdi. Çamaşırhanelerden çıkma bir atasözü olan “komşu komşunun külüne muhtaçtır” sözü ise; meşe külü ile çamaşır yıkanmış, evde ya kül unutulur ya da hiç olmadığında komşudan yani hemen yanındaki taşta çamaşır yıkayandan bir avuç kül ödünç alınır, kullanılır, sonra ya helalleşilir ya da borç ödenirmiş. Yıkanan çamaşırlar At Arabaları veya Sal ile evlere götürülür ve uygun şekilde kurutulur.

Bahar ve yaz aylarında çamaşır yıkama bittikten sonra çocukların banyolarını da burada yaptırılır, el etek çekildikten sonra kendileri de kapıları kapatıp buralar da banyolarını yaparlardı. Banyo yapacak hanımlar kil, tarak, ayna, küçük bir havlunun olduğu “kıldanlık” la çamaşırhaneye gelirdi. Saçları için Baş kili denilen kil ocakta pişirilir üzerine az su dökülür içine çiğ yumurta kırılır karıştırılır ve bununla saç yıkanırdı. Baş kiliyle yıkanan saç parlak yumuşak olur kolay tarandığı için bu kullanılırdı. Sabunla pek baş yıkanmaz genelde vücut için kullanılırdı. Burada halı kilim yolluk yıkandığı da bilinmektedir.

Çamaşır yıkamaya gelenler çamaşırlarla birlikte yanlarında evden sefer tasları ile yiyecek, kumanya getirir ve burada hep birlikte bir sofraya oturup karınlarını doyururlardı. Buralar aynı zamanda sosyal alanlardı; anneler oğullarına kız bakmaya buraya gelir oğullarına eş kendilerine uygun gelin ararlardı zaman zaman türküler ve maniler söylenir, başlarından geçen ilginç olayları birbirlerine aktarırlarmış. Uzun zaman görüşemeyenler burada dertleşir, ölenin kalanın eşten dosttan haber alındığı, yaşamsal canlılığın olduğu geleneksel yaşamın kamusal alanı olmuştur.

Annesi Tatlısu Çamaşırhânesinde çamaşır yıkayan Çankırlı bir hanımefendinin anlattığına göre; “Annemi kayınvalidesi şu kadarcık (küçük) sabunla çok ve kirli çamaşırı yıkasın diye çamaşırhaneye yollarmış. Babam bu kadar sabunla çamaşırın temizlenmeyeceğini bildiği ve annemi çok sevdiği için usulca çarşıdan sabun almış ve anneme vermiş. Babam, anneme, ‘Atiye, bunu sür de çamaşırı yıka, annemin verdiği de anneme geri götür de annem seni tasarruflu diye beğensin’, dermiş” (Çankırı Belediyesi Etüd Proje Müdürlüğü).

Çankırı Tatlısu Çamaşırhanesi'nde kısa bir dönem de olsa cenaze yıkandığı da bilinmektedir. Bahsedilmesi gereken önemli bir konu da Düriye Hatun taşıdır. Bu taş girişte sol tarafta çamaşırhanenin en büyük taşıdır ve bu taş Düriye hatun taşı olarak bilinir. Düriye Hatun ücreti karşılında kentin ileri gelenlerinin; kaymakam, vali, askerlerin ya da hasta, yaşlı, loğusa kadınların çamaşırlarını yıkarmış ve yaşadığı dönemde ondan başkası kullanmamış bu taşı boşken bile kimseye kullandırmamıştır. Buradaki yıkama taşları Korgun ilçesinin İldızım köyünden gelen “ıldızım” taşıdır (KK1). Ayrıca Çankırı Tatlısu Çamaşırhane müzesinde; Girit'ten saraylara, saraylardan sandıklara, sandıklardan bugüne ulaşan orijinal Girit sabunu ve sabun kalıbı bulunmaktadır (KK1).

Suyun her evde olmadığı, sadece durumları çok iyiye bir çeşme ile eve su alındığı dönemlerde ve bu suyun genellikle bulaşık yıkama ve banyo suyu olarak kullanıldığı dönemleri de yaşayan 1959 Çankırı doğumlu Aynur Özdemir, “Çocukluğumda en güzel anılarımızın olduğu yerlerden birisi, Çankırı, Merkez ilçe, Damlamca denilen mevkiinde bulunan Acısu ismiyle anılan yerdir. Çocukluk yıllarımızda evimizde su yoktu. Bu nedenle su ihtiyacımızı Acısu denilen yerden karşıladık. Buranın bir oluşu ve bu oluşa akan iki çeşmesi ve çeşmelere de su sağlayan biraz uzağında ve nispeten yüksek olan bir yerde iki tane deposu vardı. Depolardan birisi çeşmelere içilebilecek nitelikte su sağlarken, diğer depodan gelen ve diğer çeşmeye bağlı olan deponun suyu acı idi. Tatlı olan çeşmeden evimizin hem içme hem de kullanma suyu ihtiyacını karşıladık. Acı olandan ise çamaşırlarımızı yıkardık. Çamaşır yıkanacağı zaman sokağın kızları ve gelinleri bir araya gelir; kovalarla, çamaşırlarla ve deterjanlarımızla acı suyun başına giderdik. Burada genelde gündelik fazla kirli olmayan çamaşırlarımızı yıkardık. Diğerlerini ise evde kurulan kazanlarda taşıma su kullanarak kaynatmak suretiyle yıkardık. Acı suda çamaşır yıkamanın amacı evde kirli çamaşır birikmesini önlemek gibi gözükse de aslında asıl amaçlardan birisinin de mahallenin kadınlarının bir nevi buluşma alanları olması, konuşma ve sohbet ortamının, mahalle ve şehirde olan olaylar hakkında bilgi alışverişinin sağlanması ve eğlence olarak düşünülebilir. Çünkü biz çocukluğumuzda çoğu şeyi buradaki sohbetlerden öğreniyorduk. Ayrıca bu yerler bana, çocukluğumda ara sıra gittiğim köyümü hatırlatırdı. Çamaşır yıkadığımız yere yunak denilirdi. Yunağa çevrede yaşayan hayvanlar su içmeye gelirdi. Ben buraya at, inek, eşek ve mandaların su içmeye geldiklerini hatırlıyorum. Annelerimiz zamanında çamaşır yıkanırken kil kullanılmış ise de bizim zamanımızda toz deterjan kullanılmaya başlamasından ötürü, çamaşırlarımızın deterjanını oluşa akıtmamaya veya hayvanların geliş saatinden sonra yıkamaya çalışırdık. Bu çamaşır yıkama faaliyeti eğlenceli olduğu kadar yorucu ve zahmetli idi. Çamaşırlarımızı ayaklarımızla tepe

tepe yıkardık. Ellerimizle ovuşturarak kirini ve deterjanını akıtır, durular ve çevredeki çalılıklara sererek kurutur, katlar, eve götürürdük. Kış aylarında bu daha zahmetli olurdu. Buz gibi soğuk suda yıkamaya çalıştığımız çamaşırları, dışarıda kurutma imkanı olmadığından ıslak halde eve taşırdık. Çok soğuk günlerde, kar yağdığında ve her taraf buz tuttuğunda acıda çamaşır yıkamaya ara verirdik. Artık eskisi gibi bir şeyi birlikte yapmanın, bir şeyleri paylaşmanın tadı kalmadı” (KK2).

Çamaşırhanelerdeki genel durum bu şekilde iken içme suyu temininde de zorluk ve sıkıntılar yaşanmış belli noktalara görevlilerce yaptırılan çeşmeler haricinde hayır sahipleri de suyun kutsiyeti, dini vecibeler gereği ve temizliğin imandan gelmesi gibi nedenlerle çeşme hayratları yaptırmışlardır. Buradan akan sular tatlı su olarak tabir edilmiş ve içme suyu olarak kullanılmış, yemek yaparken ve çay demlerken bu taşıma ile temin edilen su kullanılmıştır.

Tatlı su çamaşırhaneinde aynı cephede ve aynı yerde biri içerde biri dışarıda iki çeşme mevcuttur. Bu çeşmelerden içerde olan çeşmenin suyu acı sudur ve sadece çamaşır için kullanılırken dışarıdaki su tatlı sudur, bu su sadece içilir. Tatlı su ya da içme suyu bu kadar önemli, değerli ve kıymetlidir. Bu kimsenin dillendirmedeği durumu herkesin bilmesi ve bu doğrultuda hareket etmesi, suyun kıymetinin bilinip israf edilmeden herkesin ihtiyacı kadar kullanması çevreye ve suya olan saygının da önemli bir göstergesidir.

Tatlı su evlerde içmeye, kahvelerin yanında göreneğe dönüştüğünde ve kahve ile ikramda su gelmeyince misafir unutulduğunu düşünerek “Bir bardak da su alabilir miyim?” diye sorar. Ev sahibi mahcup bir şekilde “*Evde tatlı su kalmadı ondan getirmedim size su*” der (KK3).

Bir bardak su getirene su gibi aziz ol deriz. Kuş uçmaz kervan geçmez bir yolda bir pınar başı bulan, bir çeşme yapan ya da yapılmasına vesile olan sular gibi baki olur. Her ne kadar taşıma su ile değirmen dönmez ise de kırsal bölgelerde su ihtiyacı ve bunu karşılama koşulları daha ağır bir şekilde hissedilir ve yaşanır; 1947 Ilgaz doğumlu Satı Eski; “Ilgaz ilçesinde üç ayrı yerde çamaşırhane vardı. Bir tanesi yıkıldı diğerleri hala sağlam ve kullanılabilir durumda. Yakın zamana kadar da haftada bir kere, çamaşırhaneye gider orda çamaşırlarımızı yıkardık. Bir gün önceden yer tutmak için ocaklara teneke koyarak işaret bırakırdık, yerimiz belli olurdu, sabah erkenden kirli çamaşırları bohça yapar giderdik. Deterjan olarak; sabun, kil, sonraları çıkan toz deterjanı kullanır ve kili kurarak çamaşır yıkamak için hazırlardık. Kil kurma dediğimiz; suyun içine kili koyup, yumuşatıp onun içine beyaz çamaşırlarımızı basar, bu killi suda bekletip,

kille iyice çitileyip, sonrasında kazanda kaynatarak yıkardık. Buraları sadece çamaşır yıkama amaçlı kullanırdık. Hepimiz buralara bağımlıydık, eskiden yokluk vardı; o kadar ki, nenem sabah dedemin çamaşırlarını üzerinden çıkartır rahmetli dedem, nenem gelene kadar yataktan çıkamazdı, çünkü ikinci bir kıyafeti yoktu. Su evlere geldiğinde bile her evin avlusunda ancak bir çeşme olurdu, evdeki suyu bulaşık ve yemek için kullanırdık. Banyo yapmak için evlerde gusül dolabı/gusülhane dolabı olarak bildiğimiz, kapaklı, duvara saklı, odaların içindeki küçük bölmeleri kullanır, buralara suyu güğümlerde kaynatıp taşıyarak temin ederdik. Birkaç parça çamaşır ile gelen konu komşuya sıcak su ve yer vererek yardımcı olurduk, herhangi bir kavga gürültü tartışma olmadan birlik ve beraberlik içinde yıkayıp, konu komşuyla yiyip içerek, konuşup sohbet ederek, bazen görmediğimiz eş dost ahablarla da buralarda görüşüp sohbetimizi eder, işimizi tutardık. Yıkadığımız çamaşırları etrafta çalı çırpıya sererek kurutmaya, arada serdiğimiz çamaşırları çalıların dikenlerine takarak ta olsa, toplamaya çalışırdık. Çamaşırhanede çamaşır haricinde halı kilim yıkandığı da olurdu, çok fazla halımız yoktu ekseriya kilim yıkardık başka bir şey yıkandığını, banyo yapıldığını pek bilmem” (KK4) sözleri çamaşırhanelerin bölgede yaşayan halk için önemini vurgular niteliktedir.

Şekil 6: Ilgaz Çamaşırhanesi Günümüzdeki Görünümü (İç Mekan)

Çankırı ili Ilgaz ilçesindeki su ile yapılan işler bu şekilde çözülmeye çalışılırken köylerde daha zorlu şartlarda ihtiyaçlar karşılanmıştır. Hacılar Köyü'nde kuyuda çamaşır yıkamış bir başka kişi olan 1952 doğumlu Münire

Şahin; “Köyümüzde su ihtiyacı kuyulardan sağlanırdı. Bu kuyulardan birkaç tane vardı. Buradan iple su çeker, evlere su taşır, bu suyu yemek yaparken, bulaşık yıkarken kullanırdık. Köy de bir tane tatlı su çeşmemiz vardı, belli saatlerde çeşme açılır su her haneye yetsin diye bir iki helki (bidon) verilir, saati gelince çeşme kapatılırdı. Su yoktu, evler kalabalık işimiz çok olurdu. Çamaşırlarımızı on beş günde, bir ayda bir, köyün biraz uzağındaki tepe başında Karakuyu dediğimiz yerde yıkardık. Burada bir çamaşır oluğu ve çamaşır taşları vardı, tüm köy burayı kullanırdı. Bir gün önceden yer tutar, çamaşırımızı, yiyeceğimizi, yakacağımızı, kazan, kil, tokacımızı yüklenir giderdik. Beyazlar önden kaynatılarak yıkanır renkliler tokaçlarla ya da çitilenecek yıkanır hepsi olukta iyice durulanırdı. İşimiz bitince çocuklarımızı da burada yıkar eve dönerdik. Bu kuyunun suyunun bittiği olurdu aşağı yoldan çay akardı oradan su taşır yine işimizi bitirirdik. Halı kilim ve yünleri ırmak kenarında yıkar burayı kullanmazdık” (KK5).

Şekil 7: Çankırı Hacılar Köyü’nde Bulunan Kuyu

Çankırı da su günlük ihtiyaçlar, genel geçer kurallar çerçevesinde şekillenmez sadece baki hayata kavuşulduğunda ya da bir ihtiyaçtan doğan dileme ve dileme ile ilgili ritüeller farklılık ve değişkenlik göstermekle birlikte geçmişten günümüze kadar yaşamını devam ettirmiştir.

Sonuç

Anadolu’da köylerin yerleşik alanlarındaki başlıca temel yapılar; cami, köy odası, köy meydanında bulunan çeşme ve çamaşır yıkama mekânlarıdır. Köy

yerleşim alanlarında suyun evlere ulaşmadığı dönemlerde su kaynaklarının köy merkezine getirilmesi ile yapılan çamaşır yıkama yerleri 1925-1990 yıllarının önde gelen yapılarındandı.

Çamaşırhanelerin işlevi ve bu çevrede oluşan gelenekler o döneme ait günlük yaşam, sosyal hayat ve kültürel birikimler hakkında önemli bilgiler verirler. Bu yapıların yok olması ile maddi kültür birikimlerimizin bir parçası daha ortadan kalkacak ve toplumun geçmişle olan bir bağı daha kopacaktır. Bu kültürel zenginliğimizin kaybolmaması birer kimlik olan yapıların kaybolmamasına bağlıdır. Çamaşırhanelerin korunarak kültürel miraslarımız içinde yaşatılması, kaybolan değerlerimize sahip çıkılması açısından önemli bir kazanım olacaktır.

Çankırı merkezden şehri ikiye bölen Tatlı çay ve Acı çay, Ilgaz kasabasından Devrez çayı, Kızılırmak Hacılar köyünden Kızılırmak geçmesine rağmen buradaki halk su kenarlarını bağ bahçe sulamak, yün yıkamak için kullanmış çamaşırları için daha yumuşak ve suyu tatlı olan su kaynaklarını tercih etmiştir. Gerekirse taşımış, kuyu bulmaya çalışmış bulunan kuyular ortak alana dönüşmüştür. Su başları toplanıp sohbet edilen, insanların birbirleriyle irtibatını sağlayan yerler olmuşsa, çamaşırhaneler de aynı işlevi görmüşlerdir. Çamaşırhaneler yapılmaya başlandıktan sonra, derelerde ve kuyu başlarında sürdürülen gelenek buralara taşınmıştır. Özellikle toplumsal yaşamda yer alma şanslarının pek olmadığı kadınlar için, iletişim imkanlarının kısıtlı olduğu dönemlerde çamaşırhanelerin büyük önem taşıması kaçınılmaz olmuştur. Çamaşırhanelerde komşuları ile ilgili bilgi alışverişinde bulunulmuş, evlenecek, nişanlanacak gençler orada tespit edilmiştir. Kentte neler olduğuna dair, kahvehanelerden ve dükkan sohbetlerinden elde edilen bilgilerden, erkeklerin eşlerine aktarabildikleri bilgiler buralarda bir araya getirilerek sonuçlar çıkarılmıştır. Çamaşırhaneler bu halleriyle kentin sosyal yapısına büyük katkılar sağlayan kurumlar olarak kabul edilebilirler.

Günümüzde suyun evlere kadar gelmesi ve her evde çamaşır makinelerinin olmasının büyük kolaylık sağladığı doğrudur. Bu nedenle çamaşırhaneler varlıklarını sürdürememiş ve yok olmaya da yüz tutmuştur. Ancak çamaşırhanelerin ortaya çıkardığı bütünleşme, sosyalleşme ve yardımlaşma kültürünün yaşatılması gerektiği bir gerçektir. Toplumda var olmaya başlayan bireyselleşme ve bencilliğin önüne bu tür kültürlerin yaşatılması ile geçilebilecektir. Bu nedenle henüz tamamen yok olmamış, varlığını bir şekilde koruyabilen çamaşırhanelerin yaşatılabilmesi, buraların müze haline getirilebilmesi, gelecek nesillere bu kültürü yansıtacak materyallerin çamaşırhanelerde bulundurulması büyük önem arz etmektedir. Çankırı

Belediyesi'nin sonuçlandırdığı Çankırı Tatlısu Çamaşırhanesi Müzesi projesi bu konuda yapılmış önemli çalışmalardan birisidir.

Kaynaklar

- Acar, T. (2019). Eskigediz'de (Kütahya) Su Mimarisi: Köprüler, Çamaşırhaneler, Su Kemerleri ve Su Deposu. *Uluslararası Folklor Akademi Dergisi*. Cilt:2, Sayı:1, 1-32.
- Akbulak, Ö. (2015). Divanü Lugat-it-Türk'te Geçen Su İle İlgili Terimler Üzerine Bir İnceleme. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 3, 385-410.
- Akurgal, E. (2005). *Anadolu Kültür Tarihi*. TÜBİTAK Yayınları, 17. Baskı, Ankara.
- Ayhan, B. (2012). *Çankırı Camileri-Türebeleri-Şifalı Suları*. Çankırı: Yeni Gün Ofset.
- Balkır, B. Ö. (2019). Çankırı Çamaşırhanesi. 1. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 297-314.
- Begić, H. N. (2018). Ankara Kahramankazan Yöresinde Kaybolan Bir Kültürel Zenginlik; Çamaşırhaneler. 5. Uluslararası Halk Kültürü ve Sanat Etkinlikleri Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 102-118.
- Beyoğlu, S. (2010). Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Çankırı'da Sosyo-Ekonomik Hayat, Çankırı Valiliği V.Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni Bildirileri, 479-499.
- Çankırı Belediyesi Etüd Proje Müdürlüğü (2019). Çankırı Tatlısu Çamaşırhanesi Teşhir Tanzim Projesi
- Çankırı Kültür Envanteri (2014). *Çankırı Kültür Envanteri: Çankırı*. Çankırı İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- Çetiner, O. (2011). Çankırı Tarihinde Yer alan Kültür Öğelerinden Mimari Yapı Örnekleri ve Milli Mücadele Döneminde Çankırı'dan Mimari Bir Örnek, *Çankırı Araştırmaları Dergisi*, 6 (7).
- Drew-Bear, T. (2008), Antik Dönemde Çankırı. 100. Yıla Doğru Çankırı, IV. Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni Bildirileri, 13-15 Kasım 2008, 61-68.
- Dündar, A. (2005). Çankırı'daki Türk İslam Yapıları. Çankırı Valiliği III. Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni Bildirileri, 28-29.
- <http://www.cankiri.bel.tr/haberler3350/baskan-esene-tarihi-kentler-birliginden-iki-odul.php> (Erişim Tarihi: 12.09.2019).

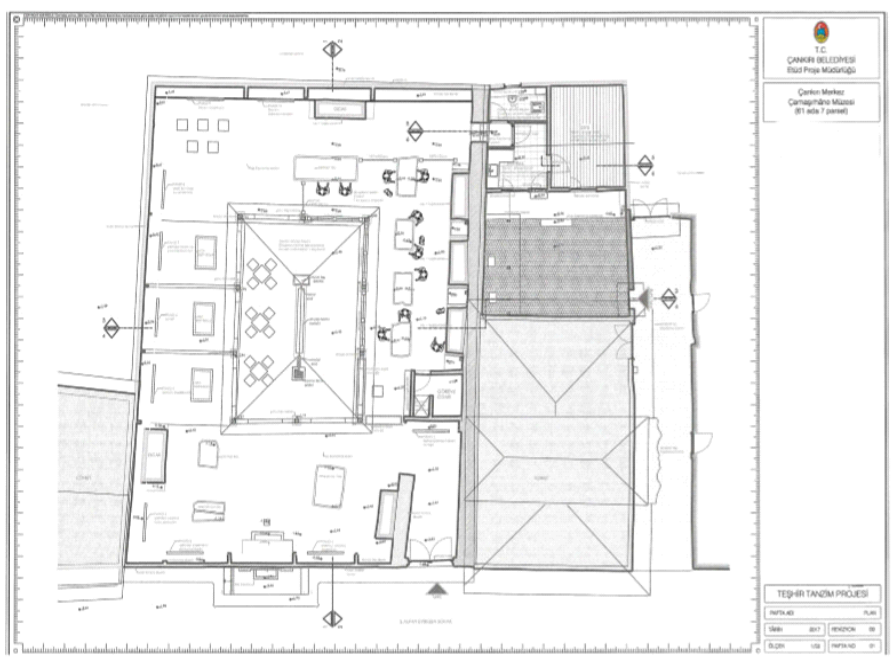
- İbiş, R. (2014). *Bölge Tarihi*. Çankırı Kültür Envanteri içinde (s. 10-18). Çankırı: Çankırı İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- Kabaklı, A (2004). *Türk Edebiyatı*. Türk Eğitim Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Kankal, A. (2010). XVI.-XVII. Yüzyıllarda Çankırı'da Sosyal Hayat. Çankırı Valiliği V.Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni Bildirileri, 87-108.
- Kuter, N., Erdoğan, E. (2008). Çankırı Kentsel Sit Alanı Kaynak Potansiyelinin Saptanmasında Bir Yöntem. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 5(1), 35-44.
- Şahin, İ. (1993). *TDV İslam Ansiklopedisi (8. Cilt)*, İstanbul.
- T.C. Çankırı Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü 2017 Yılı Çevre Durum Raporu (2018). Çed ve Çevre İzinleri Şube Müdürlüğü Çevre Yönetimi ve Çevre Denetimi Şube Müdürlüğü, Çankırı.
- Tuna, F. (2010). Çankırı'nın Coğrafi Özelliklerinin Şehirsel Gelişim Potansiyeli Yönünden Değerlendirilmesi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (21), 219-239.

Kaynak Kişiler

- KK1: Meliha Yılmaz: 1978, Ev Hanımı, 26 Nisan 2019 tarihinde Çankırı'da yapılan görüşme. Ses kayıtları Rukiye Kaya arşivindedir.
- KK2: Aynur Özdemir: 1959, Emekli, 15 Mayıs 2019 tarihinde Çankırı'da yapılan görüşme. Ses kayıtları Rukiye Kaya arşivindedir.
- KK3: Fatma Kaya: 1945, Ev Hanımı, 16 Nisan 2019 tarihinde Çankırı'da yapılan görüşme. Ses kayıtları Rukiye Kaya arşivindedir.
- KK4: Satı Eski:1947, Ev Hanımı,12 Mart 2019 tarihinde Çankırı'da yapılan görüşme. Ses kayıtları Rukiye Kaya arşivindedir.
- KK5: Münire Şahin: 1952, Ev Hanımı, 12 Mart 2019 tarihinde Çankırı'da yapılan görüşme. Ses kayıtları Rukiye Kaya arşivindedir.

Ekler

Ek-1: Çankırı Tatlısu Çamaşırhanesi Teşhir Tanzim Projesi (Çankırı Belediyesi Etüd Proje Müdürlüğü)

Ek-2: Çankırı Merkez Çamaşırhane'nin Günümüzdeki Görünümü (1)

Ek-3: Çankırı Merkez Çamaşırhane'nin Günümüzdeki Görünümü (2)

Ek-4: Çankırı Merkez Çamaşırhane'nin Günümüzdeki Görünümü (3)

Ek-5: Çankırı Merkez Çamaşırhane'nin Günümüzdeki Görünümü (4)

Ek-6: Çankırı Ilgaz Büyük Çamaşırhanesi (i) Günümüzdeki Dıştan Görünümü, (ii, iii) Günümüzdeki Görünümü

Ek-7: Çankırı Ilgaz Küçük Çamaşırhanesi'nin Günümüzdeki Görünümü

